

It was important not only to systematize the theoretical material, which is the author's property of domestic scientists, but also to trace both the process of the entry of the most productive ideas into a wide research space, and to see the «increase» of fundamentally new material when writing further works, which will determine the trends in the development of humanities in the upcoming five or seven years, in particular in the conditions of russian military aggression against Ukraine.

Key words: cultural studies in Ukraine, cultural studies of 2020–2023, humanities, fundamental and applied researches, problematic series, perspectives of the research.

Надійшла до редакції 5 02.2024 р.

УДК 002.2:001.11

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА СУБ'ЄКТІВ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНСЬКІЙ БІБЛОЛОГІЇ

Шатрова Марина Борисівна – кандидат історичних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне,
<https://orcid.org/0000-0001-5103-8242>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.809>
shatromarin5@gmail.com

Досліджено інституціональну структуру дослідницької діяльності в галузі української бібліології. Зазначено, що в цій галузі існує брак науково-дослідних установ. Виробничу складову галузі представляють мережа бібліотек, серед яких домінують – національні та державні; державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Вузівський сектор бібліологічної науки презентують найбільші та найдавніші профільні наукові бібліологічні центри –ЗВО культури і мистецтв – РДГУ (колишній РДІК), ХДАК та КНУКіМ.

Ключові слова: бібліологія, інституціональна структура дослідницької діяльності, науковий бібліологічний центр.

Постановка проблеми. Вивчення сучасної організаційно-інституціональної структури в галузі бібліології в умовах існування нової держави окреслено низкою історико-соціальних факторів, серед яких найбільше значення мають соціально-політичні, соціально-економічні, національно-культурні, техніко-технологічні тощо.

Зміст і природа бібліологічних досліджень визначаються, зазвичай, суспільно-політичними умовами, правлячим режимом. У перші роки відновлення державної незалежності в Україні науково-дослідна робота у галузі бібліології здійснювалася практично так само, як у радянський період, оскільки суттєві зміни в цій галузі потребували певного часу для організаційного забезпечення. Характерною рисою означеного періоду є перерозподіл в управлінні науково-дослідною роботою, руйнування сталого механізму регулювання досліджень у бібліології. Ці процеси обумовлені як зовнішніми чинниками (соціально-політичними та економічними), так і внутрішніми (структурно-функціональними) трансформаціями: зміною рівня наукових організацій та установ, новими завданнями в умовах державної незалежності, появою громадських організацій та об'єднань, переорієнтацією в системі освітніх програм із підготовки кадрів, стрімким розвитком та впровадженням у практичну бібліологічну діяльність інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Майже повна відсутність позабюджетних форм та джерел фінансування бібліологічної науки в Україні, що пояснюється, передусім, відносно нетривалим періодом діяльності в умовах ринкової економіки та відсутністю необхідного досвіду, виявляється в тому, що бюджетне фінансування залишається основним джерелом підтримки цієї галузі. При цьому державне фінансування бібліологічних досліджень у ЗВО практично не здійснюється; наукові дослідження у закладах вищої освіти фінансуються з фонду заробітної платні професорсько-викладацького складу, очної аспірантури та інколи грантів, які надаються вітчизняними й зарубіжними організаціями.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Комплексний характер дослідження зумовив звернення до праць із питань бібліології, бібліографознавства, бібліотекознавства та культурології. Серед дослідників означеного питання Г. Ковальчук [6, 10], Л. Поперечна [21], В. Маркова [14] та ін.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування інституціональної структури дослідницької діяльності в галузі української бібліології для виокремлення лакун у розвитку науково-дослідницької та виробничої складової цього наукового напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бібліологічна наука в системі соціальних комунікацій має ступінь самостійного наукового напрямку і розвивається відповідно до загальнонаукових законів. У той же час, сучасній бібліології властиві своєрідні особливості. Зокрема до них фахівці відносять такі риси [17; 128]:

1) порівнянню молодість науки, особливо теоретичного її аспекту, що розпочав посилено розвиватися у XX ст.;

2) невелике коло дослідників, які займаються науковими розвідками в галузі бібліології загалом та теорії бібліології зокрема. Доказом цієї тези є дослідження О. Пастушенко «Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікативний аспект» [17], а також незначну кількість докторів наук за спеціальністю. За дослідженням О. Пастушенко, «тема книги і періодики була обрана для підготовки дисертацій у 65 освітніх і наукових установах, але визнаними лідерами є Київський національний університет ім. Т. Шевченка, де виконано 145 дисертацій (40 %), та Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України – 61 дисертація (17 %)» [17];

3) брак науково-дослідних інститутів бібліологічного спрямування. Працюють лише науково-дослідні підрозділи у структурі бібліотек, ЗВО, інформаційних центрів тощо. Окреслений чинник негативно впливає на темпи розвитку наукового бібліологічного знання, але при цьому й стимулює укріплення зв'язку наукової та практичної бібліологічної діяльності, зокрема на рівні впровадження певних ідей до навчального процесу.

Використана нами методологія інституціонального аналізу дозволяє розглядати різноманітні організаційні форми, різномірні структури і елементи бібліологічних досліджень. Наукознавчий підхід дозволив виокремити:

- інституціональну структуру суб'єктів дослідницького процесу (ЗВО, бібліотеки, Книжкову палату, наукові та громадські організації, групи вчених, науково-дослідницькі, проблемні лабораторії тощо);

- сукупність поступових дій, процедур цілеспрямованого напрямку, тобто структуру цієї діяльності;

- структуру науково-проблемної галузі (наукові напрями, дисципліни та ін.).

Загальноприйнятим у наукознавстві є поділ на такі форми існування (або сектори) науки:

- академічна;
- вузівська;
- виробнича (галузева).

Здійснений нами структурний аналіз інституцій сучасного розвитку бібліологічної науки дозволяє стверджувати, що в ній академічна складова відсутня, проте однаково розвинуті вузівська та виробнича складова. У межах кожної, основними критеріями подальшого аналізу обрані такі характеристики науково-дослідної роботи:

- існування спецради з захисту дисертацій;
- число захищених дисертацій;
- число виданих монографій;
- число підручників, навчальних посібників, довідкових видань;
- фактична кількість фахових періодичних видань.

Вузівська складова включає профільні ЗВО – закладів III–IV рівнів акредитації галузі культури і суміжних галузей.

Виробничу складову утворює:

1) мережа бібліотек, серед яких домінують ті, що набули статусу науково-дослідних установ, – національні та державні;

2) державна наукова установа «Книжкова палата України ім. І. Федорова» (КПУ);

Вузівський сектор бібліологічної науки представляють, передусім, найбільші та найдавніші профільні наукові бібліологічні центри – ЗВО культури і мистецтв – РДГУ (колишній РДК), ХДАК та КНУКіМ.

Інституціональний аналіз виявив, що суттєві позиції в галузі дослідження теоретичних проблем бібліології посідає РДГУ. Співробітники кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи цього ЗВО розробляли такі наукові теми як «Проблеми книжкової, бібліотечної справи, бібліографії та бібліотечної освіти», «Проблеми бібліотечно-бібліографічної діяльності і освіти» [14]. Результатом НДР закладу стало видання фундаментальної праці Г. Швецової-Водки «Документ і книга в системі соціальних комунікацій», захист її докторської та 8 кандидатських дисертацій, науково-практичних посібників, персональних збірників вибраних праць (Г. Швецової-Водки) та навчальних посібників.

Запровадження аспірантури (у 2004 р.), як відзначають В. Жук і Г. Швецова-Водка, значно активізувало науково-дослідну роботу на кафедрі з проблем бібліології, бібліотекознавства і бібліографознавства. В журналах «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечний вісник», «Бібліотечна планета», збірниках «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» [19; 110]. Результати досліджень публікуються на сторінках власних фахових видань РДГУ – збірників «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку», «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:

наукові записки РДГУ» та збірці матеріалів за результатами роботи секції «Актуальні проблеми бібліотекознавства і бібліографії» – щорічної звітної наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників і студентів РДГУ.

Соціально-комунікаційна проблематика (зокрема бібліологічна) є провідною при формуванні фахового «Вісника ХДАК» та щорічних наукових конференціях «Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань», «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» та ін.

Головним осередком досліджень у напрямі вивчення рукописної книжкової спадщини став Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України (ІР НБУВ), створений у 1992 р. та з проблем вивчення стародрукованих видань в Україні став Інститут книгознавства (раніше – відділ стародруків та рідкісних видань) цієї ж бібліотеки. Відтоді у названій науковій установі зосереджене ядро досліджень у напрямі спеціальних історичних та філологічних дисциплін, історико-бібліологічних досліджень об'єктом вивчення яких є рукописна та стародрукована книга.

Із проблем вивчення української рукописної книги, можна віднести праці Л. Дубровіної – рукописна книга як об'єкт кодикології, палеографії та археографії [2-5]; Т. Добрянської – українська кирилична рукописна книга XVII ст. [1]; Л. Литвинової – колекційні фонди Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в дисертаційних дослідженнях [12]; С. Мішука – наукове описування рукописних книг та стародруків в Україні (другої пол. XIX – 30-х років XX століття) [15-16]; І. Кураса – вивчення українських першодруків у дослідженнях вітчизняних учених XIX – XX ст. [11].

Г. Ковальчук, завідувачка відділу НБУ ім. В. І. Вернадського, презентуючи виробничу складову досліджуваного питання, вивчаючи історичні традиції української книжкової культури, зазначає, що першими українськими науковими дослідженнями в галузі бібліології, яке трактувалося швидше як історія книги, а реально як історія книжкової культури, були лекції з бібліографії бібліотекаря Кременецького ліцею, а пізніше університету св. Володимира в Києві, П. Яковського (1781-1845 рр.). Варто зауважити, що бібліографія тоді трактувалася як загальна наука про книгу, а термін «бібліологія» використав вперше на початку XIX ст. французький бібліотекар і бібліограф Етьєн Габріель Пеньо (1767-1849 рр.) [7]. Пізніше і П. Яковський назвав свій курс бібліологією.

За Г. Ковальчук, у Кременецькому ліцеї 1814 р. ця наука, яку викладав П. Яковський, складалася з трьох розділів:

- Погляд на стан просвіти загалом та історії книги зокрема в плані етнографічному;
- Джерела зберігання і розповсюдження результатів вчень: а) мистецтво письма; б) мистецтво друку;
- Власне бібліографія: а) знайомство зі складовими частинами книжності; б) упорядкування (опис) цих частин [7; 172-173].

До числа характеристики науково-дослідної роботи в галузі бібліології зараховується наявність монографій та навчальних посібників. Серед яскравих зразків монографія Т. Ківшар «Бібліологічна спадщина Степана Сірополка (1872-1959)» [6], початковий посібник Нью Черниш «Основи бібліології» [23] та ін.

Сучасні дослідження з проблем бібліології відображені в енциклопедіях, довідниках і словниках, на сторінках періодичних і продовжуваних видань. До важливих бібліологічних збірників і журналів України можна віднести: «Рукописна та книжкова спадщина України», «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Бібліотечний вісник», «Вісник Книжкової палати», «Вісник Львівського університету» (Серія «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології»), «Вісник Харківської державної академії культури» (Серія «Соціальні комунікації») та ін. Проте, наукового часопису суто з проблем бібліології, після «Бібліологічних вістей», в Україні так і не було створено.

На сторінках фахових видань розміщуються дослідження українських учених в напрямі вивчення та сучасного трактування теорії бібліології. Серед них помітне місце посідають дослідження Г. Швецової-Водки «Місце бібліології в системі наукового знання» [27], І. Тимошенко «До питання про структуру загального і спеціального книгознавства» [21], Г. Ковальчук «Теорія книгознавства та історія книги на сторінках «Вісника Книжкової палати» [9], О. Пастушенко «Теорія книги в сучасних дисертаційних дослідженнях з книгознавства в Україні» [18], Л. Дубровіної «Рукописна книга як об'єкт національного бібліографічного репертуару України в контексті поняття «писемна пам'ятка» та її автора» [4], М. Шатрової «Теорія книгознавства на початку XXI століття» [24], В. Маркової «До питання про об'єкт книгознавства» [14] та ін.

Значним досягненням вітчизняної науки про книгу та книжкову справу став вихід монографії Г. Ковальчук «Український науковий інститут книгознавства (1922-1936)» [10], де зосереджено основні знання в напрямі історії та теорії книгознавства першої третини XX ст. Г. Ковальчук представила ґрунтовні дослідження теоретичних концепцій українських книгознавців: Ю. Меженка, Д. Багалія, К. Довганя та ін., які, зокрема, друкувалися на сторінках «Бібліологічних вістей».

Важко не погодитись із Г. Ковальчук в тому, що «УНІК як перша в Україні наукова установа в галузі науки про книгу, поклав початок розробці теоретичних та історичних основ українського книгознавства» [10; 312].

Серед значних досліджень у галузі теорії сучасної бібліології стала монографія О. Пастушенко «Книга та періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікативний аспект» [17], в якій подано кількісні показники захищених дисертацій, об'єктом дослідження в яких стала книга як наукова категорія, в галузі «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство». Дослідниця зазначає: «Аналізуючи кількісні показники, слід зазначити, що серед 84 дисертацій, захищених у 1992-2015 рр., ... докторських дисертацій лише 11. П'ять із них мають важливе значення для теорії, історії, історіографії книги (Л. Дубровіна, Г. Ковальчук, Г. Швецова, С. Міщук, В. Маркова) [17; 142].

Одним з основних завдань, поставлених у межах дослідження автора «Бібліологія в системі наук соціокомунікативного змісту», постає завдання з'ясування ролі періодики, зокрема, «Вісника Книжкової палати» як засобу наукової комунікації галузевого рівня.

Нині журнал має логічну структуру та ґрунтовне наукове змістове наповнення, завдячуючи його головному редакторові та директору Книжкової палати – Миколі Івановичу Сенченку. Саме йому належить низка публікацій з актуальних проблем галузі: «Читання, соціальна нерівність, електронна книга» (2012, № 1), «Як відвернути від України негативне інформаційне поле» (2012, № 6), «Проблеми Книжкової палати України і вітчизняного книговидавання» (2013, № 1), «Великі книги і як їх визначити – технологія Мортімера Адлера» (2015, № 6, 8), «Книга як засіб покращення іміджу України в умовах інформаційних війн» (2016, № 9) та ін.

У публікації «Книга як засіб покращення іміджу України в умовах інформаційних війн» М. Сенченко доводить, що «книга – головний інструмент формування іміджу держави» [20; 5]. Ця теза постає особливо актуально в умовах розвитку сучасного українського суспільства.

Автор публікації пропонує популяризувати досягнення українських письменників у двох напрямках. У першому – створити багатотомну бібліографічну працю, в якій буде відображено літературний та історико-культурний процес в Україні за 100 років (1917-2017 рр.). У другому напрямі – передбачається створення цифрової бібліотеки творів українських письменників різними мовами за 100 років. За М. Сенченком: «Реалізація цього етапу тісно пов'язана з першим, оскільки з бібліографічного проекту формуватиметься колекція українських творів, які підлягають оцифруванню. Насамперед це видання, які потрапили до спеціального фонду і маловідомі широкому загалу. Їх введення в науковий обіг не лише сприятиме популяризації українського письменства, а й працюватиме на створення позитивного іміджу держави» [20; 7].

На нашу думку, проект заслуговує на увагу наукової спільноти. Нині актуальності набуває проблема історіографічного осмислення досягнень в галузі вивчення української книги, де накопичено достатньо знань, що свідчать про зрілість, високий рівень розвитку української науки та культури.

Найрезультативнішими рубриками з висвітлення проблем теорії бібліології на сторінках «Вісника Книжкової палати» є рубрика «Видавнича справа» та «Політика. Культура. Мистецтво».

У рубриці «Видавнича справа» поряд із публікаціями поточної статистики книговидавання України спеціалізованого відділу Книжкової палати, зокрема, завідувачки С. Буряк «Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у ... році» та «Поточна статистика книговидавання: .. півріччя ... року». Зацікавлення також викликають статті А. Мураховського «Формування стратегії розвитку книжкової індустрії» (2015, № 1), де розглянуто питання організації, функціонування та управління книговидавничою галуззю як сферою державної політики в умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства. Питанням теоретичного розвитку едіціології, як складової книгознавчого знання, присвячена публікація С. Фіялки «Різноманіття та можливості наукових методів у дослідженнях із теорії та історії видавничої справи й редагування» [22], де розглянуто можливі напрями застосування наукових методів галузі, окрему увагу приділено спеціальним методам: редакторський аналіз та контент-аналіз.

У розрізі теми на увагу заслуговують публікації професора Рівненського державного гуманітарного університету Г. Швецової. У статті «Тісна співпраця з Книжковою палатою – надійний вектор поступального руху книгознавчої науки» [30], автор розглянула власну співпрацю та кафедри бібліотекознавства і бібліографії (зараз документальних комунікацій та бібліотечної справи) Рівненського державного гуманітарного університету з журналом «Вісник Книжкової палати» та колективом Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Відзначила вона і вплив журналу на розвиток наукових досліджень кафедри.

Наступна її публікація присвячена теоретичним питанням розвитку науки «Розвиток теорії книгознавства у другій пол. XX – початку XXI ст. [26], у якій розглядається історія формування

бібліології як комплексної науки про книгу та книжкову справу під час теоретичних дискусій 60-х років XX ст. Галина Миколаївна докладно аналізувала системні концепції щодо структури бібліології 70-80-х років XX та поч. XXI ст.

Логічним продовженням цієї публікації стала стаття вищезгаданого автора «Актуальні проблеми бібліології» [28], де визначені теоретичні проблеми бібліології та бібліософії. Термін «книгознавство» Галина Миколаївна пропонувала замінити на «бібліологію», який давно використовується в європейському науковому співтоваристві, а «бібліософію» використовувати у значенні загальної теорії бібліології. Вона окреслила першочергові проблеми теорії бібліології, що потребують системного дослідження та вирішення для подальшого розвитку науки про книгу й книжкову справу. Серед них «визначення книги як головної бібліологічної категорії, статусу електронної книги, термінологічних проблем, назв як деяких бібліологічних дисциплін, так і їх комплексу; місця бібліології в системі наукового знання, зокрема її співвідношення з документологією» [28; 41].

Висновки. Характеризуючи розвиток сучасної теорії бібліології в Україні, можна виокремити декілька напрямів:

1. Дослідження, присвячені структурі сучасної бібліології як науки, її об'єкту, предмету, методам вивчення: Г. Швецова-Водка [26], Г. Ковальчук [6], Н. Черниш [23];
2. Дослідження з питань теорії та історії книжкової культури як одного з основних напрямів сучасної бібліології: Л. Дубровіна [4], Г. Ковальчук [8-10], С. Міщук [15-16] та ін;
3. Місце науки про книгу та книжкову справу в системі наук соціокомунікативного змісту: Г. Швецова-Водка [27], В. Маркова [13, 14], О. Пастушенко [17, 18], М. Шатрова [24];
4. Дослідження окремих дисциплін в системі наук бібліологічного циклу: Л. Дубровіна [3], Г. Швецова-Водка [27], М. Шатрова [24] ін.

Отже, розвиток сучасної бібліології вийшов на новий рівень логічного підходу до вивчення бібліологічних дисциплін, трактування їх теоретичного змісту та створення свого понятійного апарату. Це потребує новітнього прочитання змісту і форм його існування як наукової та навчальної спеціальності, виявлення шляхів удосконалення організації, змістового наповнення, функціонування, підготовки фахівців, визначення рівня її відповідності попиту ринку праці, сучасним тенденціям розвитку науки.

Аналіз інституціональної структури сучасної української бібліології дозволяє констатувати певну обмеженість організаційних форм: академічний сектор організації бібліологічних досліджень фактично відсутній, майже рівномірно розвинутими є науково-освітній та виробничий. Науково-освітній сектор охоплює профільні кафедри ЗВО III–IV рівнів акредитації, виробничий сектор утворює мережа бібліотек, серед яких домінують ті, що набули статусу науково-дослідних установ, – національні та державні, а також Книжкова палата України ім. І. Федорова. За вагомистю наукового внеску в розвиток української бібліології інституційними лідерами є НБУВ, профільні кафедри РДГУ та ХДАК, ін., які стабільно забезпечують інтенсивний приріст нових наукових знань та підготовку наукових кадрів.

Список використаної літератури

1. Добрянська Т. А. Українська кирилична рукописна книга XVII століття як об'єкт кодикології, палеографії, філігранології, мистецтвознавства та археографії в 90-х роках XX – 10-х роках XXI ст.: історіографічний аспект. *Рукоп. та кн. спадщина України*. Київ, 2014. Вип. 20. С. 342–361.
2. Дубровіна Л. А. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського, Ін-т археографії. Київ : Ін-т укр. археографії, 1992. 152 с. (Проблеми едиційної та камеральної археографії: історія, теорія, методика ; вип. 9).
3. Дубровіна Л. А. Кодикологія та кодикографія як спеціальні дисципліни в дослідженнях історії української рукописної книги : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.09 ; НАН України Ін-т історії. Київ, 1993. 39 с.
4. Дубровіна Л. А. Рукописна книга як об'єкт національного бібліографічного репертуару України в контексті поняття «писемна пам'ятка» та її автора. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 1999. Вип. 2. С. 141–154.
5. Дубровіна Л. А. Кодикологічні, бібліографічні, палеографічні та археографічні дослідження Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : бібліогр. огляд (1988–2001 рр.). *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Київ, 2004. Чис. 11, ч. 2. С. 44–64.
6. Ковальчук Г. І. Питання теорії книгознавства на сторінках «Бібліологічних вістей». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наук. б-к: матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.)* ; НАН України, Наук. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. С. 474–477.
7. Ковальчук Г. І. Книгознавча концепція П. Й. Ярковського (до джерел історії вітчизняної бібліологічної науки). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2000. Вип. 3. С. 167–175.
8. Ковальчук Г. І. Розвиток теорії книгознавства на сучасному етапі. *Бібл. вісн.*, 2009. № 1. С. 44–53.
9. Ковальчук Г. І. Теорія книгознавства та історія книги на сторінках «Вісника Книжкової палати». *Вісн. Кн. палати*, 2011. № 8. С. 7–11.
10. Ковальчук Г. І. Український науковий інститут книгознавства (1922–1936); наук. ред. В. І. Попик; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Академперіодика, 2015. 688 с.

11. Курас І. Українські першодруки в дослідженнях вітчизняних учених. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ : НБУВ, 2000. Вип. 4. С. 5–12.
12. Литвинова Л. А. Колекційні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історико-книгознавча тематика дисертаційних досліджень (1993–2011). *Рукоп. та кн. спадщина України*. Київ, 2012. Вип. 16. С. 249–267.
13. Маркова В. А. Книга в соціально-комунікаційному просторі: минуле, сучасне, майбутнє : монографія. Харків : ХДАК, 2010. 252 с.
14. Маркова В. До питання про об'єкт книгознавства. *Вісн. Кн. палати*, 2023. Вип. 6. С. 48–52.
15. Міщук С. М. Історико-кодікографічні та бібліографічні дослідження рукописно-книжкової спадщини України (друга половина XIX – 30-ті роки XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 27.00.03 ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 32 с.
16. Міщук С. М. Наукове описування рукописних книг та стародруків в Україні (друга половина XIX – 30-ті роки XX століття). Історіографія. Бібліографія ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. Житомир : Полісся, 2011. 184 с.
17. Пастушенко О. М. Книга та періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікативний аспект : монографія. Київ, 2016. 564 с.
18. Пастушенко О. В. Теорія книги в сучасних дисертаційних дослідженнях з книгознавства в Україні. *Бібл. вісн.*, 2015. № 2. С. 23–26.
19. Покликання — бібліотекар : до 40-річчя вищої бібл. освіти у Рівному; авт.: І. В. Мілясевич, В. М. Жук, Г. М. Швецова-Водка, В. Д. Ясьмо ; РДГУ. Рівне, 2011. 282 с. : іл., фотогр.
20. Сенченко М. Книга як засіб покращення іміджу України в умовах інформаційних війн. *Вісн. Кн. Палати*, 2016. № 9. С. 3–8.
21. Поперечна Л. А. Українські книгознавчі часописи Української бібліотечної енциклопедії: джерелознавчий аспект. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наук. б-к: матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.)* ; НАН України, Наук. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2023. С. 484–487.
22. Фіялка С. Різноманіття та можливості наукових методів у дослідженнях із теорії та історії видавничої справи та редагування. *Вісн. Кн. палати*, 2015. № 4. С. 9–11.
23. Черниш Н. Основи бібліології : навч. посіб. Київ : Наша культура і наука, 2014. 219 с.
24. Шатрова М. Теорія книгознавства на початку XXI століття. *Вісн. Кн. палати*, 2017. № 1. С. 3–5.
25. Швецова Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій : монографія. Рівне : РДГУ, 2001. 437 с.
26. Швецова-Водка Г. М. Розвиток теорії книгознавства у другій половині XX – початку XXI століття. *Вісн. Кн. палати*, 2013. № 2. С. 28–31.
27. Швецова-Водка Г. М. Місце бібліології в системі наукового знання. *Бібл. вісн.*, 2013. № 4. С. 3–9.
28. Швецова-Водка Г. Актуальні проблеми бібліології. *Вісн. Кн. палати*, 2013. № 9. С. 40–41.
29. Швецова-Водка Г. М. Розвиток теорії книгознавства у другій половині XX – початку XXI століття. *Вісн. Кн. палати*, 2013. № 2. С. 28–31.
30. Швецова-Водка Г. Тісна співпраця з Книжковою палатою – надійний вектор поступального руху книгознавчої науки. *Вісн. Кн. палати*, 2011. № 8. С. 5–7.

References

1. Dobrianska T. A. Ukrainska kyrylychna rukopysna knyha XVII stoliattia yak ob'iekt kodykologhii, paleohrafi, filihranologhii, mystetstvoznastva ta arkheohrafi v 90-kh rokakh XX – 10-kh rokakh XXI st.: istoriografichnyi aspekt. *Rukop. ta kn. spadshchyna Ukrainy*. Kyiv, 2014. Vyp. 20. S. 342–361.
2. Dubrovina L. A. Kodykohrafiia ukrainskoi ta skhidnoslovianskoi rukopysnoi knyhy i kodykologhichna model struktury formalizovanoho opysu rukopysu ; NAN Ukrainy, TsNB im. V. I. Vernadskoho, In-t arkheohrafi. Kyiv : In-t ukr. arkheohrafi, 1992. 152 s. (Problemy edytiinoi ta kameralnoi arkheohrafi: istoriia, teoriia, metodyka ; vyp. 9).
3. Dubrovina L. A. Kodykologhiia ta kodykohrafiia yak spetsialni dystsypliny v doslidzhenniakh istorii ukrainskoi rukopysnoi knyhy : avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk : 07.00.09 ; NAN Ukrainy In-t istorii. Kyiv, 1993. 39 s.
4. Dubrovina L. A. Rukopysna knyha yak ob'iekt natsionalnoho bibliografichnoho repertuaru Ukrainy v konteksti poniattia «pysemna pamiatka» ta yii avtora. *Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Kyiv, 1999. Vyp. 2. S. 141–154.
5. Dubrovina L. A. Kodykologhichni, bibliografichni, paleohrafichni ta arkheohrafichni doslidzhennia Instytutu rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho : bibliohr. ohliad (1988–2001 rr.). *Spetsialni istorichni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky*. Kyiv, 2004. Chys. 11, ch. 2. S. 44–64.
6. Kovalchuk H. I. Pytannia teorii knyhoznastva na storinkakh «Bibliolohichnykh vistei». *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Aktualni pytannia zberezhenia ta innovatsiinoho rozvytku nauk. b-k: materialy Mizhnar. nauk. konf. (3–5 zhovt. 2023 r.)* ; NAN Ukrainy, Nauk. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv, 2023. S. 474–477.
7. Kovalchuk H. I. Knyhoznachcha kontsepsiia P. Y. Yarkovskoho (do dzherel istorii vitchyznianoi bibliolohichnoi nauky). *Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Kyiv, 2000. Vyp. 3. S. 167–175.
8. Kovalchuk H. I. Rozvytok teorii knyhoznastva na suchasnomu etapi. *Bibl. visn.*, 2009. № 1. S. 44–53.
9. Kovalchuk H. I. Teoriia knyhoznastva ta istoriia knyhy na storinkakh «Visnyka Knyzhkovoï palaty». *Visn. Kn. palaty*, 2011. № 8. S. 7–11.
10. Kovalchuk H. I. Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznastva (1922–1936); nauk. red. V. I. Popyk; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv : Akadempriodyka, 2015. 688 s.

11. Kuras I. *Ukrainski pershodruky v doslidzhenniakh vitchyznianskykh uchenykh. Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Kyiv : NBUV, 2000. Vyp. 4. S. 5–12.
12. Lytvynova L. A. Kolektsiini fondy Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: istoryko-knyhozhnavcha tematyka dysertatsiinykh doslidzhen (1993–2011). *Rukop. ta kn. spadshchyna Ukrainy*. Kyiv, 2012. Vyp. 16. S. 249–267.
13. Markova V. A. *Knyha v sotsialno-komunikatsiinomu prostori: mynule, suchasne, maibutnie : monohrafiia*. Kharkiv : KhDAK, 2010. 252 s.
14. Markova V. Do pytannia pro ob'iekt knyhozhnavstva. *Visn. Kn. palaty*, 2023. Vyp. 6. S. 48–52.
15. Mishchuk S. M. Istoryko-kodykografichni ta bibliohrafichni doslidzhennia rukopysno-knyzhkovoi spadshchyny Ukrainy (druga polovyna KhIKh – 30-ti roky KhIKh st.) : avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk : 27.00.03 ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv, 2009. 32 c.
16. Mishchuk S. M. Naukove opysuvannia rukopysnykh knyh ta starodrukiv v Ukraini (druga polovyna KhIKh – 30-ti roky KhIKh stolittia). *Istoriografiia. Bibliografiia ; vidp. red. L. A. Dubrovina*. Zhytomyr : Polissia, 2011. 184 s.
17. Pastushenko O. M. *Knyha ta periodyka v dysertatsiinykh doslidzhenniakh nezaleznoi Ukrainy: sotsiokomunikatyvnyi aspekt : monohrafiia*. Kyiv, 2016. 564 s.
18. Pastushenko O. V. Teoriia knyhy v suchasnykh dysertatsiinykh doslidzhenniakh z knyhozhnavstva v Ukraini. *Bibl. visn.*, 2015. № 2. S. 23–26.
19. Poklykannia – bibliotekar : do 40-richchia vyshchoi bibl. osvity u Rivnomu; avt.: I. V. Miliasevych, V. M. Zhuk, H. M. Shvetsova-Vodka, V. D. Yasmo ; RDHU. Rivne, 2011. 282 s. : il., fotohr.
20. Senchenko M. *Knyha yak zasib pokrashchennia imidzhu Ukrainy v umovakh informatsiinykh viin. Visn. Kn. Palaty*, 2016. № 9. S. 3–8.
21. Poperechna L. A. *Ukrainski knyhozhnavchi chasopysy Ukrainskoi biblioteknoi entsyklopedii: dzhereloznavchi aspekt. Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Aktualni pytannia zberezhenia ta innovatsiinoho rozvytku nauk. b-k: materialy Mizhnar. nauk. konf. (3–5 zhovt. 2023 r.) ; NAN Ukrainy, Nauk. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Kyiv, 2023. S. 484–487.
22. Fiialka S. *Riznomanittia ta mozhlyvosti naukovykh metodiv u doslidzhenniakh iz teorii ta istorii vydavnychoi spravy ta redahuvannia. Visn. Kn. palaty*, 2015. № 4. S. 9–11.
23. Chernysh N. *Osnovy bibliolohii : navch. posib*. Kyiv : Nasha kultura i nauka, 2014. 219 s.
24. Shatrova M. *Teoriia knyhozhnavstva na pochatku XXI stolittia. Visn. Kn. palaty*, 2017. № 1. S. 3–5.
25. Shvetsova H. M. *Dokument i knyha v systemi sotsialnykh komunikatsii : monohrafiia*. Rivne : RDHU, 2001. 437 s.
26. Shvetsova-Vodka H. M. *Rozvytok teorii knyhozhnavstva u druhii polovyni XX – pochatku XXI stolittia. Visn. Kn. palaty*, 2013. № 2. S. 28–31.
27. Shvetsova-Vodka H. M. *Mistse bibliolohii v systemi naukovooho znannia. Bibl. visn.*, 2013. № 4. S. 3–9.
28. Shvetsova-Vodka H. *Aktualni problemy bibliolohii. Visn. Kn. palaty*, 2013. № 9. S. 40–41.
29. Shvetsova-Vodka H. M. *Rozvytok teorii knyhozhnavstva u druhii polovyni XX – pochatku XXI stolittia. Visn. Kn. palaty*, 2013. № 2. S. 28–31.
30. Shvetsova-Vodka H. *Tisna spivpratsia z Knyzhkovoio palatoiu – nadiinyi vektor postupalnoho rukhu knyhozhnavchoi nauky. Visn. Kn. palaty*, 2011. № 8. S. 5–7.

INSTITUTIONAL STRUCTURE OF SUBJECTS OF THE RESEARCH PROCESS IN UKRAINIAN BIBLIOLOGY

Shatrova Maryna – associate professor, candidate of historical sciences,
Rivne State Humanitarian University, Rivne

The purpose of the article is: theoretical substantiation of the institutional structure of research activity in the field of Ukrainian bibliography to identify gaps in the development of the research and production component of this scientific direction.

Research methodology. Thirty main works on the topic of research were considered - these are individual publications, articles from professional periodicals and continuing editions, from collections of conference materials, etc. The multifaceted and multifaceted nature of the problem led to the appearance of a significant number of scientific publications directly or indirectly related to the research topic. These are scientific works on bibliography (book science), general bibliography and general librarianship.

The results. The carried out structural analysis of the institutions of the modern development of bibliological science allows us to state that there is no academic component in it, but the university and industrial components are equally developed. Within each, the following characteristics of research work were selected as the main criteria for further analysis:

- the existence of a special council for the defense of theses;
- the number of defended theses;
- the number of published monographs;
- the number of textbooks, training aids, reference publications;
- the actual number of professional periodicals.

The university component includes specialized higher education institutions — institutions of III-IV accreditation levels in the field of culture and related fields.

Novelty. The article attempts to single out and specify the production component of the institutional structure of the scientific research sector of bibliography. It:

- 1) a network of libraries, dominated by those that have acquired the status of research institutions — national and state;
- 2) the state scientific institution "Book Chamber of Ukraine named after Ivan Fedorov" (KPU);

The university sector of bibliological science is represented, first of all, by the largest and oldest specialized scientific bibliological centers — ZVO of culture and arts — RDSU (former RDIK), KhDAK and KNUKiM.

The institutional analysis revealed that RDSU holds significant positions in the field of research on theoretical problems of bibliology. Employees of the Department of Documentary Communications and Library Affairs of this ZVO are developers of current scientific research topics in the field of bibliology. The result of the GDR of the institution was the publication of the monograph by H. M. Shvetsova-Vodka "Document and book in the system of social communications", the defense of doctoral and 8 candidate theses, scientific - practical manuals, personal collections of selected works and training manuals.

The analysis of the institutional structure of modern Ukrainian bibliology allows us to state a certain limitation of organizational forms: the academic sector of the organization of bibliological research is practically absent, the scientific and educational sector and the industrial sector are almost equally developed. The scientific and educational sector includes specialized departments of universities of III-IV levels of accreditation, the industrial sector is formed by a network of libraries, dominated by those that have acquired the status of scientific and research institutions - national and state, as well as the Book Chamber of Ukraine named after I. Fedorov. In terms of the importance of the scientific contribution to the development of Ukrainian bibliology, the institutional leaders are the NBUV, specialized departments of RDSU and KhDAK, etc., which stably ensure the intensive growth of new scientific knowledge and the training of scientific personnel.

Practical significance: the main provisions contained in the article can be used in the development of conceptual foundations for the further development of domestic bibliology and its individual components — theory, methodology, methods, technology, history, organization and management of bibliological activities.

Key words: bibliology, institutional structure of research activity, scientific bibliological center

УДК 001.85:930.85]:327.5(477)

НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ПРАКТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ «МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА» В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Вільчинська Ірина Юріївна – доктор політичних наук, професор,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-5388-7811>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.810>
poisk.07@ukr.net

Святненко Анна Василівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-5337-5656>

Орлов Роман Юрійович – магістрант кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Зроблено спробу комплексно дослідити можливості науково-дослідного потенціалу Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара»; проаналізовано стан та напрями науково-дослідної діяльності «Музею Івана Гончара» в умовах війни росії проти України; доведено, що в умовах гібридних загроз музей продовжував ефективно займатися експедиційною роботою, проведенням заходів наукового характеру, проведенням обліку нових надходжень, науково-методичними дослідженнями тощо.

Ключові слова: Музей Івана Гончара, науково-дослідні практики, гібридні загрози.

Актуальність проблеми. Загальновідомо, що ставлення до культурної спадщини, що збереглася до наших днів у вигляді різноманітних предметів народної культури, є одним із важливих індикаторів культурного потенціалу країни. В цьому контексті Музей Івана Гончара є унікальним центром української народної культури, в якому в об'єктивній повноті й всебічній органічності представлена традиційно-побутова й духовно-світоглядна модель українського середовища від давніх часів до сьогодення. Музей Івана Гончара гармонійно поєднує науково-теоретичне музейництво з практичним відродженням культурно-мистецьких традицій минувшини. Музей є не лише статичним сховищем історико-культурних реалій України XVI – XX ст., а й динамічним сучасним поліфункціональним соціокультурним закладом, який активно популяризує українську народну культуру в Україні та за її межами.

Попри свою унікальність та багатофункціональність Музей Івана Гончара до сьогодні не став предметом спеціального ґрунтовного дослідження. Тому розробка представленої теми становить значний інтерес й актуальність з точки зору заповнення прогалин у вивченні, відтворенні повномасштабної картини розвитку української культури й історії.

Важливо додати, що окреслена проблема не була предметом спеціальних наукових досліджень.